

Черленяк І.І., Курей О.А.

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА У ПРИЗМІ ВИКЛИКІВ ЗВТ УКРАЇНА–ЄС

У статті здійснений аналіз результатів та можливостей формування ефективної промислової політики в Україні під впливом загальносвітових тенденцій структурних трансформацій у постіндустріальному суспільстві. Окреслені основні вимоги до формування ефективної економічної політики та виклики для українського бізнесу та української економіки, пов'язані з існуванням змагання-партнерства в рамках ЗВТ Україна-ЄС. На підставі оцінки тенденцій руху основних макроекономічних показників та позицій у рейтингах країн-лідерів ЄС та країн наздоганяючої модернізації, а також факторних компонент рейтингів країн за Індексом глобальної конкурентоспроможності, визначені пріоритетні напрямки формування промислової політики на основі зміни існуючого технологічного укладу, обмежень висококонкурентного середовища та структурних трансформацій постіндустріального суспільства.

Ключові слова: структурна трансформація, промислова політика, технологічний уклад, зона вільної торгівлі.

Постановка проблеми. Політична стратегія асоціації з ЄС супроводжується певним варіантом економічної політики України, яка сьогодні набирає зобов'язальних інституціональних форм. Нові зобов'язальні форми можуть вплинути і позитивно, і негативно на процес подолання українською економікою трансформаційної кризи. В цьому зв'язку актуальними є розвідки та аналіз напрямків, форм і практик впливу зони вільної торгівлі (далі – ЗВТ) на галузево-структурну реконструкцію системи господарювання. Науково-практичне значення має проектування змісту ділових політик та виробничих стратегій, що можуть стати визначальними або сприятливими для посилення конкурентного потенціалу вітчизняних фірм, галузей та національної економіки України в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спроби окреслити можливості для формування ефективної економічної політики України в умовах виходу українських підприємств на європейський ринок містяться у працях таких дослідників, як Дугінець Г.В., Тронько В.В. [1], Кіш Є. [1], О.Бетлій [3], переваги та застереження імplementації Угоди про асоціацію/ЗВТ для України проаналізовані Геєцем В.М., Осташко Т.О., Шинкарук Л.В. [4],

Кривоусом В. [5]. Проте залишається недостатньо обґрунтованим питання викликів, які ставить перед українською промисловою політикою угода про ЗВТ Україна-ЄС в умовах врахування загальносвітових та регіональних структурних трансформацій.

Формулювання цілей статті. З огляду на актуальність проблематики основним завданням дослідження є аналіз викликів ЗВТ Україна – ЄС, оцінка та прогноз умов, політик і обставин, за яких «відкрита» безоболонкова взаємодія національної економіки, національного бізнесу із економікою ЄС та бізнесом фірм ЄС здатні сформувати ефективні альтернативи економічної динаміки України.

Опис основного матеріалу дослідження. Сьогодні глобалізація економіки створює масштаб тотальної конкуренції по всьому торговому простору національних територій. Тому країни не тільки «акторно» конкурують через своїх бізнес-гравців (фірми та корпорації), але опосередковано змагаються як цілісні соціально-виробничо-сервісні мережі у функціональному просторі комплексної структури світової економіки. ЗВТ трансформує структуру мереж та їх межі. Українська економіка в умовах ЗВТ Україна-ЄС повинна уже працювати в особливих умовах. ЗВТ створює новий рівень «наближеності» до труднощів конкуренції, нові форми складності викликів конкуренції.

В контексті викликів конкуренції в умовах ЗВТ слід наголосити, що формування нових технологічних імперативів економічного розвитку та зрушення відсталості композиції технологічних укладів у напрямку більш прогресивних відбувається сьогодні в Україні дуже повільними

© Черленяк Іван Іванович, д.н.держ.упр., проф., завідувач кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, тел.: +380993019642, e-mail: cherlenyakjj@mail.ru

Курей Оксана Андріївна, к.е.н., доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, тел.: +380502171408, e-mail: oksana.kurei@uzhnu.edu.ua

темпами. Навіть у період загальнонаціонального економічного зростання 2000-2005 рр. рівень поживлення економічного розвитку на мікрорівні виявився недостатнім, щоб українські підприємства могли компенсувати виклики політичних і кон'юнктурних ризиків у подальшому (окрім «фаворитів» бюджетного перерозподілу, якими стали компанії українського олігархату). Технологічно сучасні підприємства не самоорганізувалися ринком. Вони також «не сформувалися» відповідальною урядовою політикою як результат стратегічно планомірної модернізації застарілих технологічних укладів України. Це сьогодні відображається кібернетично в динаміці ВВП та доданої вартості за сегментами економіки.

Дані свідчать, що в українського бізнесу не сформувалася потреба ні у зростанні обсягів ВВП, ні у повторній індустріалізації (за прикладом Китаю), ні у фазовому переході до постіндустріального типу виробництва доданої вартості (хоча б у деяких сегментах та галузях економіки України). Це, насамперед, свідчить про відсутність в Україні власної реальної та ефективної промислової політики.

З іншого боку, свободу економічного маневру українського уряду обмежують новостворені глобальні регулятори, які здійснюють неоднорідний вплив на різних економічних агентів, зокрема здійснюють асиметричний «ринково-інформаційний» вплив на лідируючі та на відстаючі країни. У цьому зв'язку виникає кілька термінових і, водночас, багатопланових та нелегких завдань, що об'єднують у вимушену кооперацію суспільство, бізнес та уряд: необхідно проектувати, забезпечувати мотиваціями та фінансами, здійснювати через зацікавлені ділові кола власну промислову політику.

Ми виходимо з гіпотези, що ефективна економічна політика в сучасному світі - це діалектичне та синергетичне переплітання ліній ділової конкуренції та ділового партнерства. При цьому ефективна економічна політика повинна:

- враховувати тиск зовнішніх обставин і суперечності внутрішньоорганізаційних умов та «внутрішньо-природних» обставин;

- враховувати як генезу економічної динаміки нашої країни, так і сприятливі й несприятливі глобальні тренди зміни технологічних та економічних факторів;

- окреслювати всі доступні сьогодні економічні цілі та інструменти їх досягнення, що призводять до ефекту зростаючої віддачі для суспільства;

- предметно враховувати створювані країнами-лідерами та фірмами-лідерами виклики глобального економічного розвитку у зоні наших ділових інтересів.

Значна частина країн-лідерів економіки світу належна до ЄС. Ця належність створює за рахунок змагання-партнерства в рамках ЗВТ Україна-ЄС такі гострі виклики для українського бізнесу та української економіки в цілому:

1. Необхідність щільно та безпосередньо конкурувати із загартованими в конкуренції, високооснащеними новітніми технічними й технологічними засобами, фінансово спроможними фірмами та корпораціями країн ЄС.

2. Існування асиметрії ринкової інформації та ринкових стимулів внаслідок відмінностей у сфері реальної політики і якості інфраструктури підтримки висококонкурентного бізнесу провідних капіталістичних країнах та фірм транзитивної, переважно олігархічної економіки України.

3. Нерівнозначність факторів росту компонент доданої вартості внаслідок відмінностей у якості фінансового, інфраструктурного, соціального й гуманітарного капіталів і бізнес-систем розвинутих капіталістичних країн та України.

Наслідки несвоєчасного або неналежного реагування на вказані вище виклики знайшли своє відображення в показниках таблиць 1-2 даного дослідження. Із таблиці 1 видно, що і ВВП і додана вартість в секторах економіки країн-лідерів, послідовників та країн ешелону наздоганяючої модернізації суттєво відрізняється. Причому додана вартість відрізняється в обсязі, пропорційному обсягу ВВП. А для української економіки таке відставання катастрофічне.

Модель мультиплікатора-акселератора вказує, що саме обсяг доданої вартості здатен створювати резерв капіталів, що згодом «оформляються» в автономні інвестиції, які дозволяють створювати умови подальшого економічного зростання. Резерв капіталів дає змогу долати циклічно відтворювану турбулентність ринків та нівелювати нові ринкові шоки, зокрема шоки пропозиції новітніх технологічних рішень. Фактичні та статистичні дані свідчать, що додана вартість найбільш вигідно створюється у промисловості та в секторі тих послуг, які обслуговують функціонування продуцентів промисловості (автосервіси, майстерні електроніки тощо). Тому основою ефективної економічної політики має бути промислова політика, що прогресивно збільшує додану вартість виробництв.

Таблиця 1

Обсяг ВВП та його динаміка у 1990-2015 рр. [6]

№	Країна *	1990**	1995	% зміни	2000	% зміни	2005	% зміни	2010	% зміни	2015	% зміни
1	США	5979,6	7664,1	28,2	10284,8	34,2	13093,7	27,3	14964,4	14,3	18036,6	20,5
2	Китай	360,9	734,5	103,6	1211,3	64,9	2286,0	88,7	6100,6	166,9	11007,7	80,4
3	Японія	3103,7	5449,1	75,6	4887,5	-10,3	4755,4	-2,7	5700,1	19,9	4383,1	-23,1
4	Німеччина	1765,0	2591,6	46,8	1950,0	-24,8	2861,4	46,7	3417,3	19,4	3363,4	-1,6
5	Велика Британія	1093,2	1320,3	20,8	1635,4	23,9	2508,1	53,4	2429,6	-3,1	2858,0	17,6
6	Франція	1275,3	1609,9	26,2	1368,4	-15,0	2203,7	61,0	2647,0	20,1	2418,8	-8,6
7	Італія	1177,3	1170,8	-0,6	1141,8	-2,5	1852,7	62,3	2125,2	14,7	1821,5	-14,3
8	Польща	85,5	142,1	66,2	171,9	20,9	306,1	78,1	479,3	56,6	477,1	-0,5
9	Бельгія	206,4	289,6	40,3	237,9	-17,8	387,4	62,8	483,6	24,8	455,1	-5,9
10	Австрія	166,1	240,5	44,8	196,4	-18,3	314,6	60,2	390,2	24,0	377,0	-3,4
11	Чехія	29,6	59,5	101,4	61,5	3,3	136,0	121,2	207,0	52,2	185,2	-10,6
12	Румунія	29,0	37,7	29,9	37,4	-0,6	99,7	166,3	168,0	68,5	178,0	5,9
13	Угорщина	38,6	46,3	19,9	47,2	2,0	112,6	138,5	130,3	15,7	121,7	-6,6
14	Україна	71,9	48,2	-32,9	31,3	-35,2	86,1	175,6	136,0	57,9	90,6	-33,4
15	Словаччина	16,5	25,7	56,4	29,1	13,1	62,7	115,3	89,5	42,8	87,3	-2,5

* Країни розміщені в порядку зменшення показника у 2015 році

**Україна - 1992; Польща - 1991; Румунія - 1991; Словаччина - 1993; Угорщина - 1992; Чехія - 1991

Таблиця 2

Обсяг доданої вартості, виробленої основними сферами економіки у 1990-2015 р.р. (млрд. дол. США) [6]

Країна	США	Китай	Японія	Німеччина	Велика Британія	Франція	Італія	Бельгія	Австрія	Польща	Чехія	Румунія	Угорщина	Словаччина	Україна	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Промисловість	1990	..	148,1	1163	..	304,5	307,6	329,5	..	49,2	..	..	17,9	..	..	
	1995	..	343,4	1741,2	772,8	331,9	353,6	307,9	75,7	69,5	45,6	21,1	13,6	11,9	8,5	18,4
	2000	2302,6	551,6	1464,3	543,7	371,3	286,7	277,7	59,1	55,4	49,6	20,9	11,3	12,8	9,4	9,6
	2005	2776,9	1074,9	1277,7	761,2	497,4	425,8	431,6	86,9	84,9	88,2	46,4	31,8	30,4	20,1	24,5
	2010	2958,6	2830,4	1501,9	927,5	439,6	467,6	465,9	100,2	99,7	139,9	69	62,1	33,1	28,6	35,2
	2015*	3470,6	4505,2	1224,1	922,9	494,5	421,8	384,9	90,4	95,1	144,5	62,9	54,5	32,6	27,4	20,2
Сільське господарство	1990	..	95,9	64,8	..	14,4	40,1	37,3	..	5,2	..	..	8,5	..	..	
	1995	..	143,9	92,2	24,5	17,1	39,4	34,7	3,8	5,2	6,9	2,4	6,8	3,3	1,3	6,6
	2000	118,3	177,8	74,9	18,6	12,7	28,8	29,1	2,8	3,2	5,3	1,9	4	2,3	1,1	4,5
	2005	149,3	266,1	55,4	19,6	14,4	37,1	37,6	3,2	4	8,9	3	8,4	4,2	2	7,9
	2010	170,4	581,4	64,4	22,1	16	42,5	37,6	3,7	5	12,3	3,2	9,4	3,9	2,3	10,1
	2015*	223,9	977,4	53,5	19,2	16,6	37,5	36,8	3	4,3	11	4,2	7,4	4,2	2,9	10,8

Продовження табл. 2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Послуги	1990	..	116,9	1828,4	..	722,9	795,5	708,4	..	93	..	..	9,4	..	..	..
	1995	..	247,2	3605,2	1551,2	846,1	1049,2	715,1	181,9	141,4	72,9	30,7	15,1	24	13,3	18,1
	2000	7522,8	482	3341,3	1196,8	1081,1	912,7	716	150,5	116,5	97,6	33,4	18,3	25,2	15,5	12,4
	2005	9734,3	944,9	3404,9	1808,5	1746,1	1517,1	1201,8	256,2	190,7	171,9	73,7	48	62,3	33,5	43,4
	2010	11380,6	2688,8	4108,1	2125,4	1730,2	1875,3	1408	328,6	242,8	269,5	115,4	78,6	73,2	50,4	74,9
	2015*	13083,6	5525,1	3528	2085,1	2036	1703,1	1214,2	314	236,2	267,7	99,4	94,3	65,3	48,4	45,9

Промислова політика повинна врахувати ту обставину, що починаючи з 1990-х років пришвидшилися темпи зміни оновлення промислових технологічних комплексів компаній провідних капіталістичних країн і Китаю, що якісно змінило стан сучасного світового господарства. Ці зміни є каталізатором покращення економічного становища країн-лідерів економіко-технологічного змагання. Для них прогресивні зміни склад-

ності промислових технологій формують і забезпечують частку-позицію країн у світовому ВВП та глобальній економіко-фінансовій системі. Тому українському уряду, формуючи індикатори змісту промислової політики, доцільно врахувати як тенденції руху основних макроекономічних показників, так і факторні компоненти рейтингів за Індексом глобальної конкурентоспроможності країн лідерів та країн-послідовників (табл.3-5).

Таблиця 3

Тенденції руху основних макроекономічних показників та позицій у рейтингах країн-лідерів ЄС та країн наздоганяючої модернізації [7;8]

Країна	ВВП, млрд дол.США			ВВП на душу населення, тис. дол.США			Зовнішньоторго-вельне сальдо, млрд дол.США			Зміна позицій у рейтингах			
	2010	2014	Тенденція, %	2010	2014	Тенденція, %	2010	2014	Тенденція, млрд.дол.США	GCI	Index KOF	ГП	
Країни-лідери ЄС													
1	Австрія	376,8	437,1	16,0	45,0	51,3	14,0	12,3	16,1	3,8	-4	-2	1
2	Бельгія	465,7	534,7	14,8	42,6	47,7	12,0	8,6	10,1	1,5	-4	-2	-1
3	Велика Британія	2247,5	2945,1	31,0	36,1	45,7	26,6	-57,3	-53,6	3,7	0	1	8
4	Італія	2055,1	2148,0	4,5	34,1	35,8	5,0	-41,8	68,1	109,9	0	-1	4
5	Німеччина	3315,6	3859,5	16,4	40,6	47,6	17,2	176,9	247,5	70,6	2	-11	0
6	Франція	2582,5	2846,9	10,2	41,0	44,5	8,5	-49,8	-52,1	-2,3	-4	-12	1
Країни Карпатського регіону													
7	Польща	468,5	546,6	16,7	12,3	14,4	17,1	-8,7	9,9	18,6	0	5	-3
8	Румунія	161,6	200,0	23,8	7,5	10,0	33,3	-9,4	0,2	9,6	24	3	-4
9	Словаччина	87,5	100,0	14,3	16,1	18,5	14,9	-1,3	4,2	5,5	2	-1	1
10	Україна	136,4	130,7	-4,2	3,0	3,1	3,3	-3,8	-5,4	-1,6	3	12	-4
11	Угорщина	129,0	137,1	6,3	12,9	13,9	7,8	6,9	10,1	3,2	-15	-1	-10
12	Чехія	192,2	205,7	7,0	18,3	19,6	7,1	6,4	14,1	7,7	7	-5	3

Таблиця 4

Факторні компоненти рейтингів країн-лідерів ЄС за Індексом глобальної конкурентоспроможності [9;10]

№	Показник	Австрія		Тенденція	Бельгія		Тенденція	Велика Британія		Тенденція	Італія		Тенденція	Німеччина		Тенденція	Франція		Тенденція
		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016	
	Загальний індекс	19	23	-4	15	19	-4	10	10	0	43	43	0	6	4	2	18	22	-4
I	Базові умови	18	20	-2	22	23	-1	21	25	-4	47	53	-6	11	8	3	23	26	-3
II	Підвищення ефективності	19	24	-5	15	18	-3	5	5	0	40	43	-3	13	10	3	17	19	-2
III	Фактори удосконалення інновацій	13	14	-1	14	15	-1	12	9	3	30	28	2	5	3	2	17	20	-3

Таблиця 5

Факторні компоненти рейтингів країн наздоганяючої модернізації за Індексом глобальної конкурентоспроможності [9;10]

№	Показник	Україна		Тенденція	Польща		Тенденція	Румунія		Тенденція	Словаччина		Тенденція	Угорщина		Тенденція	Чехія		Тенденція
		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016		2011-2012	2015-2016	
	Загальний індекс	82	79	3	41	41	0	77	53	24	69	67	2	48	63	-15	38	31	7
I	Базові умови	98	101	-3	56	44	12	89	70	19	60	56	4	55	59	-4	45	31	14
II	Підвищення ефективності	74	65	9	30	34	-4	62	44	18	44	47	-3	42	49	-7	29	26	3
III	Фактори удосконалення інновацій	93	72	21	57	57	0	99	84	15	71	59	12	52	69	-17	32	32	0

Із даних таблиць 3-5 стає зрозуміло, що часові етапи економічних і фінансових криз та нелінійно швидкі зміни технологічної основи сучасного прибуткового виробництва товарів і послуг у новій глобальній економіці автоматично стають катализатором погіршення економічного становища тих країн, які не готові до процесів перманентної конкуренції та модернізації на базі власної промислової політики. Тобто, сьогодні ті країни, які самостійно не включаються в процес розробки та активного впровадження інноваційної складової економічного росту, опиняються за межами ланцюжків доданої вартості постіндустріальної цивілізації. Без активної промислової політики країни, що відстають, і об'єктивно, і суб'єктивно перетворюються у сировинно-економічний субстрат економічного зростання лідерів економічного росту. Структурно-галузеві ознаки економічного розвитку композиції економічного потенціалу фірм і галузей таких

країн усе більше відповідають відсталим стадіям індустріального, а часом, і сировинно-аграрного етапу розвитку [11].

Лідерами промислового та ділового розвитку завжди стають ті країни, у яких гармонійно самоорганізувалася відповідність між рівнями-політиками як інституційного та соціального, так і технологічно-промислового розвитку. Причому результативна композиція змісту згаданих рівнів-політик координується обставинами розвитку актуальної для конкретної країни стадії промислового розвитку.

Особливе місце серед факторів, які сприяють отриманню країною конкурентоспроможного місця на світовому ринку, є функціональний стан міжнародної спеціалізації та рівень диверсифікації її національної економіки. Тому раціональна торгова та інвестиційна взаємодія України з ЄС могла б при певних модифікаціях структурно-галузевої композиції економіки та відповідній

власне українській промисловій політиці стати активатором економічного зростання та індукувати прогресивні структурні трансформації. Але для цього країні (суспільству, бізнесу, уряду) треба сформулювати власні ринкові та неринкові важелі управління спеціалізацією та інтеграцією вітчизняних фірм з метою створення умов залучення до співпраці в міжнародні виробничі мережі на вигідних умовах розподілу дольової участі в продукуванні доданої вартості.

Спеціалізація, диверсифікація та інтеграція виробництва доданої вартості у наш час набула нових ознак структури та функцій. Без відповідної промислової політики наздоганяючої економіці України не знайти своїх ринкових ніш, які мають властивість «раптово» утворюватися та швидко завойовуватися більш кмітливими суперниками в конкурентній боротьбі. Адже посилилася «розподільчо-регулятивна» роль фінансових центрів виробничих мереж та потужних транснаціональних компаній. А це вже зовсім не та ситуація «фундаментального ринку» та фундаментального лібералізму, як за часів класичного капіталізму. В сучасних неокapіталістичних умовах мереживно модифікувалися як умови та вимоги конкуренції, так і умови та вимоги ділового партнерства. Звичайно, завжди передумовою і конкуренції і партнерства є спеціалізація.

Ретроспективний аналіз еволюції процесів спеціалізації в Європі доводить, що у 20-му столітті саме спеціалізація спонукала до створення інтеграційних утворень, розвитку не лише регіоналізації, а й глобалізації [12, с.121]. Але з кінця 20-го століття посилюється «протилежний» процес фрагментації міжнародних виробничих систем та поглиблення поділу праці. Виник феномен процесу формування та відтворення відносно «закритих» міжнародних виробничих ланцюгів створення доданої вартості [13]. Виникає нова «закритість» при асиметричній відкритості. Тому при визначенні деталей змісту економічної та промислової політик уряду та бізнесу треба визначити, у якому економічному та технологічному часі вони хочуть незабаром знаходитися: в середині 20-го століття чи в середині 21-го століття. Це важливо враховувати, оскільки нові тенденції фрагментації міжнародних виробничих мереж, які сформувалися на початку 21-го століття, формують зворотній вплив на доцільність вибору типів спеціалізації. Занадто вузькі спектри спеціалізації гальмують розвиток обсягів внутрішнього ринку, а значить, і спроможність до автономних вітчизняних інвестицій. Це пов'язано з тим, що в таких умовах змінюються якості конкуренції й ознаки спеціалізації, яка переходить із подетальної до функціонально-предметної.

Асиметрична глобалізація ринкових просторів, зважаючи на множинний характер нерівноправних ринків, несе в собі істотні загрози для наздоганяючих економік. Усе ще відбувається розмежування держав на «цивілізаційний центр» та «периферійну зону», поглиблюючи їх диференціацію в соціально-економічному і науково-технічному розвитку [14, с.324]. На жаль, ЗВТ Україна-ЄС цю проблему не знімає. Тому Україні потрібна цілеспрямована, конкретизована деталями та етапами, промислова політика, здатна індукувати структурну трансформацію економіки України. Основою цієї промислової політики має бути максима: країна, не здатна включатися в технологічний процес продукування нових форм та смислів вартості, ризикує зникнути як самостійний економічний агент і політичний суб'єкт.

Промислова політика має «дивитися» не в минуле, тобто, не орієнтуватися суто на ефекти масштабу та пріоритети етапу масової індустріалізації, при якій людина була безструктурним гвинтиком промислової машини для обслуговування правителів та їх бюрократії. При формуванні сучасної промислової політики та основ структурної трансформації економіки треба виходити з того, що людина є продуктом і біології, і соціалізації, і цивілізації, і економіки. Тобто сучасна економічна людина є матеріалізованою рефлексією-самоорганізацією впливу генів, традицій, освіти, культури, науки та господарських потреб. Кількість професій, в яких додану вартість створюють знання та компетентності чи креативність людини, сьогодні прогресивно збільшується. При четвертій промисловій революції, яка сьогодні знаменує реальний постіндустріальний перехід, потрібно зважати на зміну ролі інтелекту та культури людини в господарській системі. Капітали можливо сконцентрувати лише за рахунок цілеспрямованої та ефективної промислової політики. Адже власний ефективний варіант промислової політики є і в США, Японії, Китаю, ФРН, в Південній Кореї, Чехії, Польщі, навіть у В'єтнаму. А в Україні варіант промислової політики є або віртуальною реальністю, або залишковою фікцією.

У наш час темпи економічного та науково-технологічного руху змінилися: інновації технологічні та підприємницькі швидко взаємопороджують нову економічну практику на всіх прогресуючих напрямках структурної трансформації галузей промисловості. Це також необхідно враховувати при формуванні механізмів здійснення структурної та промислової конкуренції в умовах економічної

свободи-несвободи, створеної ЗВТ. Адже ЗВТ зменшує часовий лаг адаптації українських фірм.

В умовах ЗВТ Україна-ЄС розробникам міждержавної торгової політики та політики промислового розвитку України треба їх насамперед узгодити між собою за змістом та часовими рамками і змістовими перспективами. При цьому врахувати нелінійні особливості вимог сучасного інноваційного економічного розвитку. Необхідно насамперед відійти від безперервних розмов про інновації та перейти до практичної політики продукування та комерціалізації інновацій. Відійти від неправомірних в умовах ЗВТ Україна-ЄС очікувань «автоматичної» віддачі, від «включення» лінійної моделі інновацій Шумпетера для звільнених від директивного контролю фірм та пов'язаною з цими наївними очікуваннями практикою прямолінійного трактування змісту ринкового лібералізму. Зокрема, потрібно врахувати те, що сам ринковий механізм в епоху домінування великого транснаціонального бізнесу є взаємно координованою взаємодією сил олігополії, монополії й конкуренції. Вітчизняні фірми, які потенційно могли б бути орієнтовані на інновації, жодної із цих сил не мають у міжнародному масштабі. Для вітчизняних фірм в сучасних умовах ринковий механізм працює дещо інакше, як для фірм країн-лідерів.

При формулюванні промислової політики України необхідно враховувати і те, що ринковий механізм для країн-лідерів – це насамперед не рівноправна двостороння свобода просування товарів і капіталів, а комплекс контрольованих ними ж регуляторів, політик і практик, забезпечений контрольованою ними ж світовою фінансовою системою, міжнародними правовими регуляторними інститутами, підкріпленій масштабом їх капіталів. Процеси отримання вигоди від конкуренції на контрольованих ними ринках базуються на інноваціях, отриманих і внаслідок конкуренції, і партнерства одночасно через формування підконтрольних виробничих ланцюгів та права власності. Потрібно враховувати те, що така квазіліберальна економічна доктрина результативна тільки для фірм технологічно просунутих країн-резидентів. Ліберальна доктрина для цих фірм (насамперед для ТНК) – це захисна оболонка формування фактичного диспаритету цін і вартостей на множинних ринках з позиції вищого (передового) технологічного та

економічного статусу ТНК та країн лідерів, що значно обмежує альтернативи горизонту економічної та промислової політики України.

Висновки і перспективи подальших досліджень. ЗВТ наклала регуляторні обмеження на поведінку ділових кіл та на політику уряду у сфері регулювання і стимулювання ділових процесів та активізації вітчизняного підприємництва. В цих умовах особливо потрібна відповідна структурно-трансформаційна та промислова політика, у якій питання залучення зовнішніх інвестицій є важливою, але не основною фактор-компонентою. При розробці установок промислової політики необхідно в тріаді суспільство-бізнес-уряд свідомо і підсвідомо засвоїти те, що сьогодні ефективна конкуренція повинна реалізовуватися як динамічна конкуренція. Ефективна структурна та промислова політика може функціонувати тільки в конкурентоспроможному діловому середовищі без корупції, зговору політиків та олігархів та без рейдерства при «розумній», за формою – ліберальній, але за змістом – протекціоністській, технологічній оболонці.

Уряд та ділові кола України повинні не тільки знайти спільний шлях розробки нових виробництв вищого технологічного укладу, ніж уклад, заснований на продукуванні банальної «твердотільної» металопродукції, але врахувати і те, що, як показав приклад Китаю, при певних обставинах та при певних політиках економічного зростання саме виробництво банальної металопродукції може стати ґрунтом для зростання інших галузей. Для цього треба забезпечити умови переливу капіталів із галузі металургії у галузі вищих технологічних укладів всупереч «антистратегічній собистій приватній наживі» олігархів. Для цього потрібно створювати інноваційно-орієнтовані виробництва в сегментах кожного із технологічних укладів на основі стратегічних цілей промислової політики. Причому, вибираючи такі цілі, щоб інноваційні сегменти, створені промисловою політикою, доповнювали ефект інтегрування доданої вартості. Новації ділові та технічні повинні поступово, ланка за ланкою, формувати ланцюг доповнюваності джерел доданої вартості на фундаменті нових технологічних імперативів. Це повинно стати місією вітчизняної промислової політики, що орієнтується на реалії інтерференційного накладання стадій індустріального та постіндустріального розвитку в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дугінець Г.В. Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ЗВТ+) між Україною та ЄС: реалії і перспективи / Дугінець Г.В., Тронько В.В. // Економічний часопис-XXI. – 2015. – №155(11-12). – С.10-13
2. Кіш Є. Транскордонне співробітництво та регіональна політика Європейського Союзу / Є.Кіш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// ewi.org.ua/chastyna-1](http://ewi.org.ua/chastyna-1)

3. Економічна складова Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління / О.Бетлій, М.Риженков, К.Кравчук, В.Кравчук, І.Коссе, С.Галько, Д.Науменко, В.Мовчан, І.Бураковський, Г.Кузнецова. – К., «Альфа-ПІК» 2014. —140с.
4. Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця, чл.-кор. НААН України, д-ра екон. наук Т.О.Осташко, чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук Шинкарук Л.В.; НАН України, ДУ "І-т екон. та прогнозув. НАН України". – К., 2014. – 102 с.
5. Кривоус В. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: перспективні можливості для співробітництва та ризику ЗВТ+ / Кривоус В. // Журнал європейської економіки. – 2015. – Том 14 (№3). – С.262-272
6. World Development Indicators: Data from database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>
7. The World Integrated Trade Solution [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/>
8. KOF Globalization Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch/>
9. The Global Competitiveness Report 2011-2012. – Geneva: World Economic Forum, 2011. - 527 p.
10. The Global Competitiveness Report 2015-2016. – Geneva: World Economic Forum, 2015. - 384p.
11. Кіндзерський Ю.В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації: монографія / Ю.В. Кіндзерський; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». – К., 2013. – 536 с.
12. Глазьев А. Теория долгосрочного технико-экономического развития/ А.Глазьев. – М.: ВлаДар, 1993.- С.310
13. Гладій І.Й. Міжнародні виробничі мережі в Європі: Монографія / Гладій І.Й., Зварич І. Я. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 292 с.
14. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економіка ХХІ ст.: людський вимір: Монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник. – К.:КНЕУ, 2008. – 460 с.

REFERENCES

1. Duhinets H.V., Tronko V.V. (2015) Pohlyblena ta vseokhopliuiucha zona vilnoi torhivli (ZVT+) mizh Ukrainoiu ta YeS: realii i perspektyvy [Deep and Comprehensive Free Trade Area between Ukraine and EU (DCFTA): realities and prospects]. - *Ekonomichnyi chasopys-XXI. – Economic Annals-XXI*, 155(11-12), 10-13 [in Ukrainian]
2. Kish Ie. Transkordonne spivrobitnytstvo ta rehionalna polityka Yevropeiskoho Soiuzu [Cross-border cooperation and regional policy of the European Union]. Retrieved from [http:// ewi.org.ua/chastyna-1](http://ewi.org.ua/chastyna-1) [in Ukrainian]
3. Betlii O., Ryzhenkov M., Kravchuk K., Kravchuk V., Kosse I., Halko S., Naumenko D., Movchan V., Burakovskiy I., Kuznetsova H. (2014). Ekonomichna skladova Uhody pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS: naslidky dlia biznesu, naseleння ta derzhavnogo upravlinnia [The economic component of the Ukraine–European Union Association Agreement: implications for business, population and public administration] Kyiv: Alfa-PIK [in Ukrainian]
4. Ostashko T.O., Prokopa I.V., Borodina O.M. (2014) Otsinka vplyvu Uhody pro asotsiatsiiu/ZVT mizh Ukrainoiu ta YeS na ekonomiku Ukrainy: naukova dopovid [The impact assessment of the Association Agreement/FTZ between Ukraine and the EU on Ukraine's economy: a research report] Kyiv: The National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]
5. Kryvovus V. (2015) Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS: perspektyvni mozhlyvosti dlia spivrobitnytstva ta ryzyky ZVT+ [The Association Agreement between Ukraine and the EU: perspective cooperation opportunities and risks of FTZ+]. – *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky. – Journal of the European economy*, 14 (3), 262-272 [in Ukrainian]
6. World Development Indicators: Data from database. Retrieved from <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> [in English]
7. The World Integrated Trade Solution. Retrieved from <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/> [in English]
8. KOF Globalization Index. Retrieved from <http://globalization.kof.ethz.ch/> [in English]
9. The Global Competitiveness Report 2011-2012 (2011). Geneva: World Economic Forum [in English]
10. The Global Competitiveness Report 2015-2016 (2015). Geneva: World Economic Forum [in English]
11. Kindzerskyi Iu.V. (2013) Promyslovist Ukrainy: stratehiia i polityka struktorno-tekhnologichnoi modernizatsii: monohrafiia [The Industry of Ukraine: strategy and policy of the structural and technological modernization: Monograph] Kyiv: The National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]
12. Hlazier A. (1993) Teoryia dolhosrochnoho tekhniko-ekonomycheskoho razvytyia [A theory of long-term technical and economic development] Moscow: VlaDar [in Russian]
13. Hladii I.I., Zvarych I. Ia. (2011) Mizhnarodni vyrobnychi merezhi v Yevropi: Monohrafiia [International production networks in Europe: Monograph]. Ternopil: Ekonomichna dumka [in Ukrainian]
14. Luk'ianenko D.H., Poruchnyk A.M. (2008) Hlobalna ekonomika KhKhI st.: liudskiy vymir: Monohrafiia [The global economy of the XXI century: human dimension: Monograph]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian]

Одержано 15.03.2017 р.